Volume 21, Issue 6 (November- December 2022)

PAYESH

Journal of the Iranian Institute for Health Sciences Research

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1401.21.6.6.8]

[DOI: 10.52547/payesh.21.6.637]

Letter to editor

Process of providing scientific evidence: The role of peer review and the motivation of reviewers

Mohammadreza Sheikhy-Chaman[1*], Siyamak Sanad-Gol[2], Pejman Hamouzadeh[3], Aghdas Souresrafil[1]

1. School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. Vice President for Student and Cultural Affairs Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. Sina Trauma and Surgery Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Received: 12 October 2022
Accepted for publication: 21 November 2022
[EPub a head of print- 21 November 2022]
Payesh: 2022; 21(6): 637- 640

Dear Editor,

Scientific evidence is provided using different resources and during a regulated cycle. Various variables could influence the cycle. Of these the role of peer reviewer is very important. They could be influential in the growth and development of biomedical journals and pave the way for investigators and authors of scientific papers. It is recommended that specialized training be held to improve the review skills. A detailed understanding of the motivation of reviewers also is recommended.

Key words: Scientific Evidence, Peer Review, Health Sciences

[*] Corresponding Author: School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
E-mail: sheikhy.mr@iums.ac.ir

سال بیست و یکم، شماره ششم، آذر ـ دی ۱۴۰۱

پایش

نشریه پژوهشکده علوم بهداشتی جهاددانشگاهی

نامه به سردبیر

چرخه تولید شواهد علمی معتبر: نقش داوری همتا و انگیزه داوران

محمدرضا شیخی چمان [1*]، سیامک سندگل [2]، پژمان حموزاده [3]، اقدس صوراسرافیل [1]

۱. مرکز تحقیقات علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
۲. معاونت دانشجویی و فرهنگی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
۳. مرکز تحقیقات تروما و پژوهش‌های جراحی سینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۷/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۸/۳۰
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۳۰ آبان ۱۴۰۱]
نشریه پایش: ۶۴۰- ۶۳۷ :(۶)۲۱؛ ۱۴۰۱

سردبیر محترم

سلامت همواره به عنوان یکی از حقوق اساسی هر انسانی مطرح بوده و بخش مهمی از کیفیت زندگی به وسیله این عامل تعیین می‌شود. با توجه به اهمیت سلامت، دولت‌ها با تولیت نظام سلامت، سعی در حفظ، بازیابی و ارتقای سلامت گروه‌های مختلف جمعیتی دارند. پژوهشگران در همه حیطه‌ها، دوشادوش این نظام، چالش‌ها و موانع قرار گرفته بر سر راه تأمین جامع سلامت را شناسایی می‌کنند و سپس با طرح یک سوال تحقیق و جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، پاسخ‌هایی علمی و قابل‌استناد را در قالب گزارشات سازمانی و مقالات ارائه می‌دهند. در ادامه، متولیان نظام سلامت، از شواهد علمی تولید شده استفاده می‌کنند تا سیاست‌گذاری و پزشکی مبتنی بر شواهد به شکل بهینه‌ای رقم بخورد [۱]. در این فرآیند، مجلات (نشریات)، نقش حیاتی را ایفا می‌کنند.

مجلات علمی-ترویجی یا علمی-پژوهشی حیطه علوم سلامت، بسته به زمینه، اهداف و سیاست‌های کاری خود، دریافت‌کننده و بررسی‌کننده دست‌نوشته یا پیش‌نویس (Manuscript) از محققان هستند. قسمت بررسی این کار، به شکل داوری همتا (Peer Review) صورت می‌پذیرد؛ به این معنا که سردبیر هر مجله، پس از بررسی و تأیید اولیه دست‌نوشته‌های وصول شده به دفتر مجله، ضمن مشورت با دبیران علمی و اعضای هیئت تحریریه، اقدام به انتخاب متخصصان موضوعی برای بررسی آن‌ها می‌کند. در ادامه، داوران انتخاب شده با در نظر گرفتن معیارهایی همچون موضوع پژوهش، تخصص خود، وجود تعارضِ منافع احتمالی و مدت زمان تعیین شده برای انجام داوری توسط دفتر مجله، درخواست ارزیابی را رد و یا پذیرش می‌کنند [۲]. در صورت پذیرش همکاری، ارزیابی صورت گرفته توسط آن‌ها، سرنوشت یک پروژه تحقیقاتی را تعیین می‌کند. جامعه علمی مطلبی را معتبر نخواهند دانست، مگر با عبور موفقیت آمیز از فرآیند داوری همتا [۳].

* نویسنده پاسخگو: تهران، دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات علوم مدیریت و اقتصاد سلامت
E-mail: sheikhy.mr@iums.ac.ir

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1401.21.6.6.8]
[DOI: 10.52547/payesh.21.6.637]

داوری که مسئولیت خطیر ارزیابی یک دست‌نوشته را عهده‌دار می‌شود، باید از جنبه‌های گوناگونی همچون نوآوری، اهمیت پژوهش، میزان کاربردی بودن، قابلیت تأثیرگذاری در جامعه، تنظیم علمی بخش‌های مختلف و بسیاری موارد دیگر، آن را چه از طریق چک لیست و فرم‌های از پیش تعریف شده استاندارد و چه از طریق روش منحصر به فرد خود، ارزیابی کرده و دفتر مجله را از نتیجه تصمیم خود آگاه سازد [۲]. این موضوع، دوگانگی نقش یک داور را بازگو می‌کند: حامی تیم مجله برای گزینش آگاهانه بهترین دست‌نوشته‌های وصول شده به دفتر مجله و مشاور تیم تحقیق برای ارتقای هرچه بیشتر غنای آن اثر علمی. در خصوص نقش اول داور، مجلات علمی-پژوهشی کشور همواره به دنبال ارتقای جایگاه علمی خویش در رتبه‌بندی‌های داخلی و سپس نمایه‌شدن در پایگاه‌های اطلاعاتی (استنادی) بین‌المللی هستند. این امر تحقق نمی‌یابد مگر با دریافت دست‌نوشته‌هایی با کیفیت و وجود داوران حرفه‌ای با استانداردهای بالا برای گلچین نمودن آن‌ها. در خصوص نقش دوم داور، زمانی که یک سوال تحقیق توسط یک تیم پژوهشی طرح و به سرانجام می‌رسد، وی می‌تواند به‌عنوان یک عضو جدید در این تیم عمل کرده و نکاتی را که از دید این افراد پنهان مانده و لزوم پرداختِ بیشتر به آن‌ها احساس می‌شود، کشف و به اعضای هیات تحریریه انتقال دهد. این انتقال، باید در یک چارچوب کاملاً مشخص و توأم با حسن نیت و احترام صورت گیرد.

ارائه توصیه‌های علمی شفاف، متفکرانه، سازنده و عادلانه به نویسندگان در راستای ابهام‌زدایی از بخش‌های مختلف یک دست‌نوشته و ارتقای کیفی آن و نیز در دسترس قرار گرفتن مقالات علمی غنی، دارای ایده‌های نو و برگرفته از مشکلات واقعی جامعه، از مزایای یک داوری مطلوب به شمار می‌روند. مقالات با کیفیت زمانی که در حیطه برنامه‌ریزی و اجرا، مورد استفاده متولیان مربوطه قرار بگیرند، تأثیر خود را بر روی شاخص‌های سلامت جامعه نشان خواهد داد؛ اما در نقطه مقابل، در صورت واجد شرایط نبودن فرد برای داوری و یا نداشتن انگیزه کافی برای این کار، فرآیند بررسی دست نوشته‌ها طولانی خواهد شد. همچنین ممکن است ارزش داده‌های اولیه تحلیل شده در دست نوشته و جذابیتشان برای سایر محققان پس از مدتی از دست برود، خروجی حاصل از یک کار گروهی به حاشیه رانده شود و اهداف متعالی مجله مربوطه به خطر بیفتند. حتی در مواردی، طولانی شدن فرآیند بررسی دست نوشته توسط داوران، می‌تواند منجر به بروز بی‌اخلاقی‌های پژوهشی شود [۴]. دسترسی به داوران حرفه‌ای، مقید و وقت شناس، به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائلِ سردبیران مجلات معرفی شده است [۵]. با در نظر داشتن این موارد، برگزاری دوره‌های جامع آموزش داوری و شناسایی انگیزه‌های اصلی داوران برای همکاری با مجلات، باید مورد توجه جدی سیاستگذاران پژوهشی کشور باشد.

در خصوص انگیزه‌های انجام داوری، ضمن توجه به این موضوع که درصدی از داوران، همانطور که دست‌نوشته‌هایشان توسط دیگر همکاران مورد بررسی قرار می‌گیرد، بدون هیچ چشم‌داشتی و در راستای ادای مسئولیت اجتماعی-اخلاقی خود، یاری‌گر جامعه دانشگاهی هستند. مفهومی که می‌توان آن را تعهد متقابل نامید. از سوی دیگر، مجلات احتمالاً امتیازاتی نظیر اعطای گواهی رسمی همکاری، اعطای حق‌الزحمه داوری، بررسی دست نوشته‌های آن‌ها در کوتاه‌ترین زمان ممکن، چاپ مقاله با اعمال درصدی تخفیف در مجلات غیررایگان و یا ترکیبی از این موارد را برای داوران خود در نظر گیرند. گزاف نیست اگر بگوییم که عدم شناسایی دقیقِ انگیزه داوران، حلقه مفقوده چرخه تولید شواهد علمی معتبر است. بهتر است که این انگیزه‌ها، در قالب پژوهش‌های علمی با طراحی‌های متنوع (کمی-کیفی)، مورد شناخت دقیق قرار بگیرد تا بتوان از نتایج حاصله، برای ایجاد شور و اشتیاق مضاعف در بین اعضای جامعه هدف استفاده کرد. برای مثال، اگر انگیزه‌های مالی نسبت به سایر گزینه‌ها دارای رتبه انگیزشی بالاتری باشد، باید که تخصیص منابع مالی بیشتر به مجلات داخلی در دستورکار قرار بگیرد تا بتوانند حق‌الزحمه داوری پرداخت نمایند؛ حتی می‌توان در مراحل بعدی، به اجرای سازوکارهایی جهت ایجاد استقلال مالی در مجلات اندیشید. با توجه به عواقب عدم تمایل و فقدان انگیزه پژوهشگران برای ایفای نقش در داوری مقالات، هر اقدام مبتنی بر شواهدی که بتواند این روند را به شکل بهینه‌ای تغییر دهد، احتمالاً دارای هزینه-منفعت بالایی برای جامعه خواهد بود.

در مجموع، تولید شواهد علمی معتبر، با صرف منابع مختلف و در خلال چرخه‌ای ضابطه‌مند اتفاق می‌افتد. چرخه مذکور تحت تأثیر متغیرهای گوناگونی قرار دارد و یکی از اجزای اصلی آن، داوران همتا هستند. افرادی که می‌توانند در راستای رشد و توسعه هرچه بیشتر مجلات حیطه علوم سلامت موثر واقع شوند و مسیر را برای پژوهشگران و نویسندگان طرح‌های تحقیقاتی و مقالات، هموار نمایند. توصیه می‌شود که دوره‌های آموزشی تخصصی برای ارتقای سطح مهارت داوران برگزار شود و شناخت دقیقی از مبانی انگیزشی این گروه حاصل گردد.

کلید واژه ها: شواهد علمی، داوری همتا، علوم سلامت

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1401.21.6.6.8]
[DOI: 10.52547/payesh.21.6.637]

منابع

1. Sheikhy-Chaman M. The Cycle of Policy Making, Management and Economics of Health System. Management Strategies in Health System 2020;5:169-72 [In Persian]
2. Miri M M, Hosseini Zijoud S R. How to be a Professional Peer Reviewer of Manuscripts for Medical Journals – Narative Review. Journal Military Medcine 2017;18:290-8 [In Persian]
3. Panahi S, Fakharpour S, Sedghi S. The Viewpoints of Alborz University of Medical Sciences' Faculty Members on Open Peer Review of Journal Articles. Payavard 2022;15:519-28 [In Persian]
4. Sheikhy-Chaman M. Letter to Editor: Research Culture and Research Misconduct. Journal of Education and Ethics in Nursing 2021;10(1 and 2):1-3 [In Persian]
5. Ebrahimpour Mouziraji Z, Sanagoo A, Jouybari L. A Different Look at Peer-Reviewing of Articles. International Journal of Medical Education 2022;22:154-5 [In Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1401.21.6.6.8]
[DOI: 10.52547/payesh.21.6.637]